

ГОСПОДАРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ТРУДОВОГО БРАТСТВА М.М. НЕПЛЮЄВА

Л.І.Рожкова

Сумський національний аграрний університет (м. Суми)

У сучасних умовах, коли відбувається пошук найбільш оптимальних форм господарювання в аграрному секторі, розвитку органічного землеробства, інших прогресивних форм організації економічної діяльності, неабиякий науковий та практичний інтерес становить унікальна соціально – економічна система – Трудове братство, створене Миколою Миколайовичем Неплюєвим та існувала протягом 40 років (1889 – 1929 рр.) на хуторі Воздвиженськ Глухівського повіту Чернігівської губернії.

М.М. Неплюєв народився 11 (24) вересня 1851 р. в м. Ямпіль (нині – Сумська область) і зростав у респектабельній і освіченій родині. Після закінчення Петербурзького університету проходив службу радником у російському посольстві у Німеччині. В 1877 р. М. Неплюєв залишив кар'єру дипломата і поступив вільним слухачем у Петербурзьку сільськогосподарську академію. На початку ХХ ст. М.М. Неплюєв стає відомим у Росії богословом.

На основі глибокого соціально – філософського аналізу тогочасного устрою та традиційного укладу життя селян М.Неплюєв зробив висновок, що формою здійснення селянського ідеалу, головним елементом розвитку суспільства, повинні стати трудові братства. У 1880 р. М. Неплюєв поселився в родинному маєтку, який знаходився на хуторі Воздвиження Глухівського повіту, Чернігівської губернії, де організовує притулок для селянських дітей із найбідніших родин. З часом у Воздвиженську була відкрита сільськогосподарська школа, в якій надавали якісну сільськогосподарську освіту, а також прищеплювали основи християнської моралі. У 1889 р. відбувся перший випуск школи, на основі якого було утворено перше трудове братство. Економічну основу для нього заклав М.Неплюєв, який передав більшу частину власного статку та майна на суму 1,7 млн. руб. У майбутньому кожний випуск сільськогосподарської школи надавав нових членів у общину. На чолі общини були т.з. повноправні брати, які володіли усім майном і мали право обирати органи влади. Із них формувалася Дума – вищий орган управління. Головою думи довічно було обрано М. Неплюєва. Ще однією формою членства в організації були т.з. – сореєнователі, які мешкали поза земель братства і були прибічниками ідей общини.

Згідно зі Статутом майно братства знаходилося у спільному володінні його членів. В економічному відношенні братство становило собою виробничу та споживчу артіль, яка мала з одного боку, спільну власність, з іншого, особисті рахунки – власність приватну, яка забезпечувала можливість залишити братство за власним бажанням.

Приватна власність існувала у вигляді особистих рахунків членів общини. У братстві існували суспільні фонди, частина яких розподілялася між родинами. Господарство в братстві було великим і багатогалузевим – поля, сади, ферми, майстерні. У селі були електрика та телефонний зв'язок.

Це дозволило розгорнути у подальшому багатогалузеву господарську діяльність. Глухівський повіт – це зона Полісся, отже найбільше прибутків братству приносили лісозаготівлі як будівельного, так і дров'яного лісу. Знеліснені ділянки у подальшому відновлювалися саджанцями. Було побудовано лісопильні заводи зі столярним і бондарними цехами, які забезпечували потреби Братства у будматеріалах, діжках та меблях. Другою за прибутковістю галуззю було рільництво. У 1895 р. Ямпільський маєток Неплюєвих складався з 16 тис. 894, 5 десятин. Економія мала у своєму розпорядженні широкий набір агротехніки. У Свесі неподалік від Ямпіля сезонно (90 днів на рік) працював цукровий завод, на якому працювало 224 робітники, 1883 р. було вироблено 25500 пудів цукру. Окрім того, діяв завод із виробництва вапна: 20 робітників щорічно виробляли 40 тис. пудів (655 т.) вапна. За плодородністю землі Полісся суттєво поступалися іншим регіонам, тому керівники братства приділяли увагу розвитку інших галузей, зокрема, тваринництву. 1894 р. на хуторі Воздвиженському було: волів тяглових 120, коней тяглових 100, корів молочних 100, молодняка ВРХ 110, молодняка коней 60, свиней породи йоркшир 150 голів, племінне стадо овець каракульської породи. На птахофермі для внутрішнього споживання вирощувалися гуси, кури, качки, індички. Пасіка налічувала близько 130 вуликів. Було обладнано цех переробки молочної сировини, який випускав масло, тверді сири та ін. молочні продукти. У ковбасному цеху вироблялися шинка та різні сорти ковбас. Господарство братства було багатогалузевим, з не порушеною 10 – польною сівозміною. Середня врожайність на полях братства в 1903 – 1918 рр. становила (ц/га): озима пшениця 19,2, озиме жито 16,5, овес 14,8, картопля 165,1, цукрові буряки 170,2, кормові коренеплоди 280,3, насіння конюшини 3,2. Ці показники суттєво перевищували середню врожайність озимої пшениці по Чернігівській губернії, яка складала 7,4 ц/га, а по Ямпільській волості -3,8 ц/га. Значне місце у господарстві Братства належало садівництву: загальна площа під садовими культурами становила понад 100 десятин. Вирощували яблуні, груші, сливи, вишні, смородину, полуницю, агрус, малину. 1903 р. садівник С.Ф.Черненко вивів новий якісний зимостійкий сорт яблуні – Пепін Черненка, у подальшому селекціонером було створено 17 нових сортів яблунь і груш. Для переробки садової продукції 1909 р. у Воздвиженському була побудована фабрика, де виготовлялися пастила, варення, сиропи, повидло, цукерки. Значний дохід приносив Братству винокурний завод, який виробляв солод та спирт, який постачався на Шосткинський пороховий завод для виробництва бездимного пороху.

У 1908 р. чисельність Братства зросла до 500 осіб і продовжувало активно розвиватись, використовуючи в своїй господарській діяльності передові аграрні технології. На Всеросійській сільськогосподарській виставці у 1911 р. братське господарство було нагороджено великою золотою медаллю. У 1912-1913 рр. активи Трудового братства перевищували 2 млн. крб. Незважаючи на значні фінансові можливості, члени Братства намагалися жити за неплюєвським заповітом: «охайної, здорової, дешевої, вишуканої простоти».

Після революційних подій 1917 р. община намагалась зберегти християнські принципи. В 1919 р. братство набуло назву «Перша українська радянська комуна». У 1924 р. почалися репресії проти керівництва комуни. Але, незважаючи на значні випробування, Братство не зникло. В економічному розвитку Братство досягло значних результатів, його вихованці внесли значний вклад у наукове та культурне життя країни. Століття потому, в наш час, досвід самоорганізації громади, соціально – економічних реформ, втілених М.Неплюєвим на локальному рівні, заслуговує на вивчення та творче застосування.

Література

1. Авдасев В. Трудовое братство Н.Н. Неплюева. Его история и наследие – Сумы:РІО «АС - Медиа», 2003. 64с.
2. Екологічні засади економічного розвитку Хрестовоздвиженського Трудового Братства. Його спадщина і сучасність// Збірник матеріалів за ред.. В.М.Авдасьова, Н.В.Будаговської, О.В.Попова. – Суми:ВД «Фолігрант», 2010. 32 с.
3. Избранные сочинения Н.Н. Неплюева. – Кн.1. – Сумы.ИД.»Фолігрант», 2011. 288с.
4. Мельник Л.Г. Сходження до утопії або «машина часу» М.М.Неплюєва (Соціально – економічний аналіз). – Суми: ВД «Фолігрант», 2013. 240 с.
5. Сикорский А. Трудовое братство Н.Неплюева // Панорама. - №42. – 2005. С.8-9. (м. Суми).
6. Сумщина в іменах. Енциклопедичний довідник. РВО «АС - Медіа», – Суми, 2003. 624 с.